

Samenvatting

Inleiding, doel en onderzoeksvragen

Binnen het Nederlandse rechtssysteem kan een drugsverslaafde, die zich in het strafrechtelijk systeem bevindt, in de richting van verslavingszorg worden 'geduwd'. Door de deelname aan een dergelijk traject aantrekkelijker te maken dan de keuze voor een straftraject, wordt getracht een dader voor een behandeltraject te laten kiezen. In een dergelijk behandeltraject wordt het middelengebruik van de justitiabele aangepakt en wordt geprobeerd recidive te voorkomen of in ieder geval de kans daarop terug te dringen. De aanwezigheid van intrinsieke motivatie van een cliënt om te veranderen heeft naar grote waarschijnlijkheid invloed op het effect van een behandeling en zou zelfs leiden tot betere lange-termijn oplossingen dan alleen de aanwezigheid van extrinsieke motivatie (druk van buitenaf). Onder intrinsieke motivatie verstaat men de mate waarin een individu *zelf* gemotiveerd is om problematisch gedrag te veranderen (Carey, Purnine, Maisto & Carey, 1999). Het inschatten van intrinsieke motivatie is van cruciaal belang, omdat naast het inschatten van de factoren die beïnvloed kunnen worden om de motivatie te versterken, ook nagegaan kan worden of een gedragsverandering überhaupt haalbaar is (Drieschner, 2005). Onder extrinsieke motivatie wordt de externe druk of dwang verstaan die door bijvoorbeeld familie of justitie uitgeoefend wordt op een individu om te veranderen of in behandeling te gaan en te blijven (De Leon, Melnick & Tims, 2001).

Het WODC heeft, op verzoek van de Directie Sanctie- en Preventiebeleid, een inventarisatie gemaakt van instrumenten die intrinsieke motivatie meten bij drugsverslaafde justitiabelen, in dit rapport staat dus het construct intrinsieke motivatie centraal. Het doel van het huidige onderzoek is het verkrijgen van inzicht in de vraag hoe intrinsieke motivatie voor verandering bij drugsverslaafde justitiabelen kan worden gemeten en het inventariseren van instrumenten (in termen van kwaliteit, betrouwbaarheid en validiteit) uit binnen- en buitenland om het construct intrinsieke motivatie te meten. De volgende twee vragen stonden in dit onderzoek centraal:

- 1 Is intrinsieke motivatie om te komen tot een gedragsverandering bij verslaafde justitiabelen te meten én zijn er instrumenten die het construct intrinsieke motivatie bij verslaafde justitiabelen meten?
- 2 Welke instrumenten bieden voldoende psychometrische garanties in termen van onder andere betrouwbaarheid en validiteit?

Om de onderzoeksvragen te beantwoorden, is in dit onderzoek geïnventariseerd welke instrumenten beschikbaar zijn om intrinsieke motivatie bij justitiabele verslaafden te meten en zijn de psychometrische eigenschappen van de instrumenten bestudeerd. In het vervolg van deze samenvatting komt de methode van onderzoek aan bod en wordt besproken hoe de psychometrische kwaliteit van de gevonden instrumenten beoordeeld zijn. Vervolgens worden kort de belangrijkste resultaten vermeld en wordt afgesloten met een conclusie en discussie.

Methode van onderzoek

Om de onderzoeksvragen van deze studie te beantwoorden, is een literatuurschouwking uitgevoerd door middel van gerichte zoekopdrachten in een aantal databases en is tevens een internetsearch uitgevoerd met behulp van Google. Op basis van deze zoekopdracht, zijn 89 titels en abstracts van mogelijk relevante artikelen gevonden. Deze zijn beoordeeld op de vraag 'bevat dit artikel informatie over het meten van intrinsieke motivatie bij verslaafden in een justitiële setting'. Van 49 artikelen zijn de volledige publicaties opgevraagd. Op basis van deze publicaties is vervolgens de selectie van in de studie te betrekken instrumenten gemaakt.

Dit is uitgevoerd met behulp van een aantal vooraf opgestelde inclusie- en exclusiecriteria. Zo moesten de te selecteren instrumenten als doel hebben het op valide en betrouwbare wijze vaststellen van intrinsieke motivatie bij verslaafden. Het gaat bij voorkeur om instrumenten die in een strafrechtelijk circuit gebruikt kunnen worden, instrumenten die in de geestelijke gezondheidszorg worden gebruikt zijn echter ook in de selectie opgenomen, omdat in de geestelijke gezondheidszorg ook motivatie om te komen tot een gedragsverandering wordt gemeten. Als het artikel informatie verschafte over de betrouwbaarheid en validiteit van het instrument is het artikel opgenomen in de selectie. Van de 49 artikelen die in eerste instantie geselecteerd waren, zijn de literatuurlijsten gescreend op relevante verwijzingen, op basis daarvan zijn nog eens 45 aanvragen gedaan. Deze publicaties zijn op basis van dezelfde inclusie- en exclusiecriteria beoordeeld als de andere artikelen.

Omdat deze studie zich richt op drugsgebruikers in een justitiële setting, zijn instrumenten die specifiek gericht zijn op het meten van motivatie van alcohol-, rook- en/of gokverslaafden in deze studie buiten beschouwing gelaten. Instrumenten die voor meerdere doelgroepen geschikt zijn, zijn wel in de studie betrokken op voorwaarde dat één van die groepen bestaat uit drugsgebruikers. Omdat de motivatie voor behandeling samen kan vallen met de motivatie om daadwerkelijk probleemgedrag te veranderen maar niet zonder meer vergelijkbaar is met deze vorm van motivatie, worden instrumenten die speciaal ontwikkeld zijn voor het meten van motivatie voor behandeling niet meegenomen in deze studie. In totaal zijn negentien studies naar de betrouwbaarheid en validiteit van instrumenten die intrinsieke motivatie bij verslaafden beogen te meten, in de onderhavige studie opgenomen. Deze negentien studies hebben betrekking op dertien instrumenten. Een deel van de resterende artikelen is gebruikt voor de theoretische onderbouwing van deze studie.

De dertien voor deze studie geselecteerde instrumenten zijn beoordeeld op hun psychometrische kwaliteit, dit is gedaan op basis van vijf aspecten:

- 1) De interne consistentie, met andere woorden, of een score over verschillende onderdelen (items, vragen, etc.) die samen een construct beogen te meten, in voldoende mate replicerbaar is en of de verschillende onderdelen voldoende onderlinge samenhang vertonen.
- 2) De test-hertest betrouwbaarheid geeft aan in hoeverre resultaten over twee verschillende afnamen in de tijd een grote overeenkomst vertonen.
- 3) Voor elk geselecteerd instrument is nagegaan of informatie over de empirische onderbouwing van de schaalstructuur beschikbaar is. Een heldere, goed te interpreteren schaalstructuur is cruciaal voor een goed instrument.

- 4) De begripsvaliditeit van een instrument geeft aan of een instrument meet wat het veronderstelt te meten, dus in hoeverre de test een goede meting is van het onderliggende theoretische construct. Voor elk geselecteerd instrument is nagegaan of informatie over de begripsvaliditeit van het instrument beschikbaar is.
- 5) Tot slot is voor ieder geselecteerd instrument nagegaan of de predictieve validiteit onderzocht is. In hoeverre een test een voorspellende waarde heeft, staat bij de predictieve validiteit centraal.

De instrumenten zijn, op basis van hun resultaten op de bovengenoemde aspecten ingedeeld in vier categorieën:

- 1) Adequaat: meer dan twee resultaten op bovengenoemde psychometrische aspecten zijn voldoende, waarvan in ieder geval de interne consistentie en de begripsvaliditeit. Daarnaast is uit onderzoek gebleken dat de psychometrische kenmerken van het instrument in het gebruik bij drugsverslaafden zijn bestudeerd.
- 2) Mogelijk adequaat: meer dan twee resultaten op bovengenoemde psychometrische aspecten zijn voldoende, waarvan in ieder geval de interne consistentie. De instrumenten die mogelijk adequaat zijn, zijn nog niet onderzocht op hun bruikbaarheid bij drugsverslaafden en/of de begripsvaliditeit van de instrumenten is nog niet onderzocht.
- 3) Niet adequaat: meer dan twee resultaten op bovengenoemde aspecten zijn onvoldoende. Het instrument wordt in ieder geval niet adequaat bevonden als de interne consistentie niet voldoende is, omdat een betrouwbare meting immers een voorwaarde is voor een valide meting.
- 4) Instrumenten waarvan niet bekend is of ze adequaat zijn. Meer dan twee resultaten op de vijf psychometrische aspecten zijn niet bekend en/of het resultaat van onderzoek naar de interne consistentie is niet bekend.

Belangrijkste resultaten

Het overzicht in deze studie laat zien dat de Reasons for Quitting Questionnaire (RFQ) mogelijk adequaat is in het meten van intrinsieke motivatie bij individuen. Voor acht instrumenten is nog niet duidelijk of ze adequaat zijn in termen van betrouwbaarheid en validiteit, waarbij het gaat om de volgende instrumenten: Personal Concerns Inventory (PCI), Scaling rulers, Algorithms, Stages of Change Readiness and Treatment Eagerness Scale (SOCRATES), Nederlandse versie van Readiness to Change Questionnaire (RCQ-D), Treatment Motivation Questionnaire (TMQ), Pre-treatment motivation scales en Stage of Change Scale (SOCS). Vervolgens lijken de University of Rhode Island Change and Assessment Scale (URICA), de Circumstances Motivation Readiness and Suitability Scale (CMRS), de Circumstances Motivation and Readiness Scales for Substance Abuse Treatment (CMR) en de Motivation for Treatment Scale (MfT) niet adequaat in het meten van de intrinsieke motivatie om te veranderen bij verslaafden. Twaalf van deze dertien instrumenten dienen nog onderzocht te worden op hun geschiktheid voor gebruik in een justitiële setting en tevens dient voor sommige instrumenten nog onderzocht te worden of ze gebruikt kunnen worden bij drugsverslaafden.

Daarnaast valt op dat alleen de RCQ, CMRS, CMR, URICA en MfT naar het Nederlands zijn vertaald en onderzocht zijn op hun bruikbaarheid in een Nederlandse context. Tot slot maakt het overzicht van de geselecteerde instrumenten duidelijk dat de instrumenten variëren in hun theoretische basis, het grootste deel van de instrumenten vindt zijn grondslag in het transtheoretische model van Prochaska en DiClemente.

Conclusies en discussie

Het doel van deze studie was tweeledig. Op de eerste plaats moest de studie inzicht bieden in de vraag hoe intrinsieke motivatie voor behandeling bij drugsverslaafde justitiabelen kan worden gemeten. Op de tweede plaats diende het onderzoek een overzicht te geven van adequate instrumenten (in termen van kwaliteit, betrouwbaarheid en validiteit) uit binnen- en buitenland om het construct intrinsieke motivatie te meten. Uit dit onderzoek blijkt dat intrinsieke motivatie om te veranderen meetbaar is. Er zijn instrumenten die motivatie meten, in deze instrumenten staan de probleemerkenning van de cliënt en de poging van de cliënt om het probleemgedrag aan te pakken centraal (Marlowe, Merikle, Kirby, Festinger & McLellan, 2001).

Het tweede doel van deze studie, het inventariseren van adequate instrumenten uit binnen- en buitenland om het construct intrinsieke motivatie te meten, kon tevens gerealiseerd worden. Voor het ondersteunen van een belangrijke beslissing – de keuze tussen detentie onder een basisregime of een zorgtraject – komt de RFQ in aanmerking. Dit instrument is mogelijk adequaat; vooralsnog is niet bekend in hoeverre de begripsvaliditeit van het instrument afdoende is. Het instrument zal echter niet alleen moeten worden vertaald en aangepast voor gebruik in de Nederlandse context, maar het vertaalde instrument zal ook moeten worden onderzocht op zijn psychometrische kenmerken.

Uit deze studie kan geconcludeerd worden dat er een mogelijk adequaat instrument bestaat voor het meten van intrinsieke motivatie voor verandering, desondanks is het construct *motivatie* niet eenduidig te definiëren. Zo kunnen de constructen intrinsieke en extrinsieke motivatie bij drugsverslaafden in een justitiële setting niet los van elkaar gezien worden. Daarnaast kan de vraag gesteld worden of intrinsieke motivatie bij de onderhavige doelgroep überhaupt aanwezig is. Het kunnen meten van intrinsieke motivatie voor verandering laat dus onbeantwoord hoe deze vorm van motivatie in de onderhavige doelgroep moet of kan worden bevorderd. Vervolgens wordt het transtheoretische model van Prochaska en DiClemente (1984) in de literatuur vaak gebruikt om motivatie voor verandering te verklaren, het is echter onzeker of een gedragsverandering daadwerkelijk in de vaste fasen, waar dit model van uit gaat, verloopt.

Tot slot, in de onderhavige studie werd ervan uitgegaan dat instrumenten die intrinsieke motivatie om te veranderen kunnen meten bij een verslaafde justitiabele, ingezet zullen worden bij de keuze of een zorgtraject überhaupt wordt aangeboden. De vraag die hierbij gesteld kan worden is of het meten van intrinsieke motivatie bij deze populatie op dat moment wel zinvol is. Mogelijkerwijs is ná dit cruciale keuzemoment geschikter, omdat de justitiabele dan geen of een kleiner belang heeft bij de resultaten van de test en de kans daarmee groter wordt geacht dat de justitiabele het instrument naar waarheid invult. Als de inzet van de instrumenten verplaatst wordt ná de selectie van justitiabelen voor

detentie of zorg, dan kan de interne consistentie van de instrumenten worden beoordeeld volgens de richtlijnen voor minder belangrijke beslissingen op individueel niveau en dan blijken de CMRS en CMR adequaat te zijn. Deze instrumenten zijn al vertaald naar het Nederlands en bruikbaar gebleken in een dergelijke context, maar deze instrumenten zijn nog niet onderzocht op hun geschiktheid voor gebruik in een justitiële setting.

Daarnaast is het raadzaam om, wanneer intrinsieke motivatie gemeten wordt, er op bedacht te zijn dat de mate van motivatie kan veranderen en fluctueren met de tijd. Het toepassen van meerdere meetmomenten is dus aanbevelingswaardig. Ongeacht deze kanttekeningen, bieden de bevindingen van deze studie de mogelijkheid om de onderzochte instrumenten verder te ontwikkelen, te vertalen, aan te passen en/of onderzoek te verrichten naar hun psychometrische kenmerken.